

Omställning till nya socialtjänstlagen

Framtidens socialtjänst

Vilka förflyttningar behöver vi göra?

Illustration: SKR

Vård- och omsorgsförvaltningen och
Socialförvaltningen
Jenny Andersson och Anna Ryding

Nämnd: Vård och omsorgsnämnden och
Socialnämnden

Innehåll

Bakgrund	3
Vårt ansvar som kommun.....	3
Nationellt stöd	3
Kommunens resultat i Skatta läget	4
Pågående i omställningen till ny socialtjänstlag.....	7
Information till nämnderna.....	7
Information till medarbetare.....	7
Skapa delaktighet hos kommunens invånare.....	8
Förvaltningsspecifikt arbete	8
Behov av förändring utifrån nya socialtjänstlagen	8
Tydlig ledning och styrning	9
Lätt tillgänglig socialtjänst	9
Jämlik och jämställd socialtjänst	10
Insatser utan behovsprövning.....	10
Systematisk uppföljning	10
Statsbidrag	11

Bakgrund

Den nuvarande socialtjänstlagen kom 1982 och sedan dess har endast små ändringar gjorts. Samhället har förändrats under denna tid vilket medfört att behoven och utmaningarna ser annorlunda ut än tidigare så som segregation, otrygghet, unga som dras in i gängkriminalitet, desinformation och minskad tillit till socialtjänsten. Därför behövs en lag som ger socialtjänsten möjlighet att jobba på andra sätt än idag.

Den nya lagstiftningen är också en förutsättning för att möta de utmaningar som finns inom demografi och kompetens i och med en ökad äldre befolkning och färre i arbetsför ålder som ska försörja fler. Det krävs ett annat arbetssätt där digitaliseringen blir ett av de nya arbetssätten vi behöver utveckla för att möta omställningen.

Syftet med den nya lagen är att socialtjänsten ska bli mer förebyggande, jämställd och lätt tillgänglig. Detta innebär att öka möjligheten för kommunens invånare att komma i kontakt med socialtjänsten, att vi ska nå våra invånare tidigare, innan problemen växt sig stora. Socialtjänsten ska också i större utsträckning arbeta kunskapsbaserat – vila på forskning, vetenskap och beprövad erfarenhet.

Den nya lagstiftningen kommer att träda i kraft 1 juli 2025. Riksdagen förväntas fatta beslut om den nya lagstiftningen 20 maj 2025.

Vårt ansvar som kommun

För att kunna genomföra omställningen till den nya socialtjänstlagen behövs ett helhetsperspektiv i kommunen och samhället i stort. Socialtjänsten kan inte genomföra denna omställning ensam utan behöver hjälp av andra förvaltningar och civilsamhället. Det krävs en tydlig ledning och styrning i arbetet med omställningen till en ny socialtjänstlag.

Vården, skolan, kultur- och fritidsverksamheter, samhällsbyggnadsförvaltningar och civilsamhälle har viktiga roller i det förebyggande arbetet. Även myndigheter, fack, universitet och högskolor sitter på viktiga nycklar. Regionen och polisen är också viktiga aktörer i detta framåtarbete. Samverkan mellan dessa aktörer behöver utvecklas för att kunna få till en förändring kring våra insatser, det förebyggande arbetet och att vara lätt tillgänglig för de vi är till för.

Alla behöver hjälpas åt. Det handlar inte bara om att socialtjänsten ska uppfylla en ny lag. Om vi gör det här tillsammans, kan vi rita om kartan för hela den sociala välfärden. För att kunna arbeta för en hållbar social välfärd behöver vi precis som det står beskrivet ovan göra detta tillsammans.

Nationellt stöd

Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, och Socialstyrelsen har i uppdrag att stötta i omställningen till en ny socialtjänstlag. De har tagit fram ett stödpaket till kommuner att göra läges- och behovsanalyser inför nya socialtjänstlagen. Paketet ger kommunerna stöd i att analysera nuläge och behov i kommun samt kunna föra dialog tillsammans med andra kommuner länet. Det handlar

om att få en bild av vad vi som kommun redan gör idag och vad som behöver utvecklas för att möta den nya lagstiftningen.

Syftet med Skatta läget är att ge en överblick över nuläge och behov, bidra till samsyn och gemensam förståelse, vara ett stöd i planeringen för omställning framåt och ge underlag inför Socialstyrelsen insamling av lägesbilder.

Skatta läget genomfördes utifrån sju verksamhetsområden;

- Ekonomiskt bistånd
- Funktionsnedsättning, LSS
- Skadligt bruk och beroende
- Social barn- och ungdomsvård
- Socialpsykiatri
- Våld i nära relation
- Äldreomsorg

Vård och omsorgsförvaltningen hade ansvar att genomföra Skatta läget inom Funktionsnedsättning, socialpsykiatri samt äldreomsorg. Socialförvaltningen ansvarade för att genomföra Skatta läget inom ekonomiskt bistånd, skadligt bruk och beroende, social barn – och ungdomsvård samt våld i nära relation. Skattningarna har genomförts med chefer och medarbetare i de båda förvaltningarna. Fackliga representanter har deltagit vid några av skattningarna.

Skattningen delades in i fyra avsnitt och verktyget utgår från förslaget till ny socialtjänstlag. Till varje avsnitt finns moment med tillhörande påståenden att skatta på en skala.

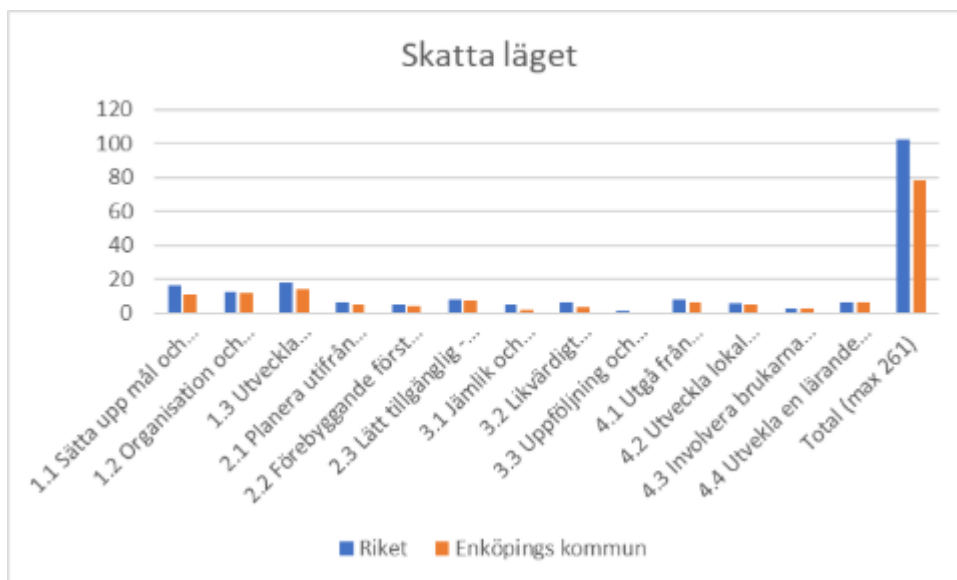
Skattningen var indelad i dessa avsnitt;

1. Styrning och ledning
2. Förebyggande och lätt tillgänglig
3. Jämlik och jämställd
4. Kunskapsbaserad

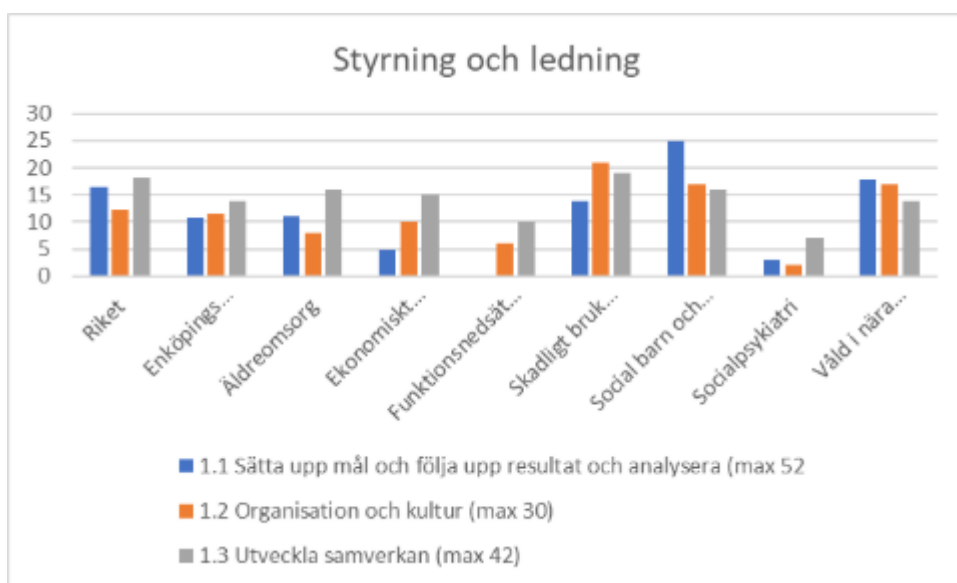
SKR har tagit fram stödmaterial, så som filmer och illustrationer, som kommunerna kan använda vid behov och efter egna önskemål.

Kommunens resultat i Skatta läget

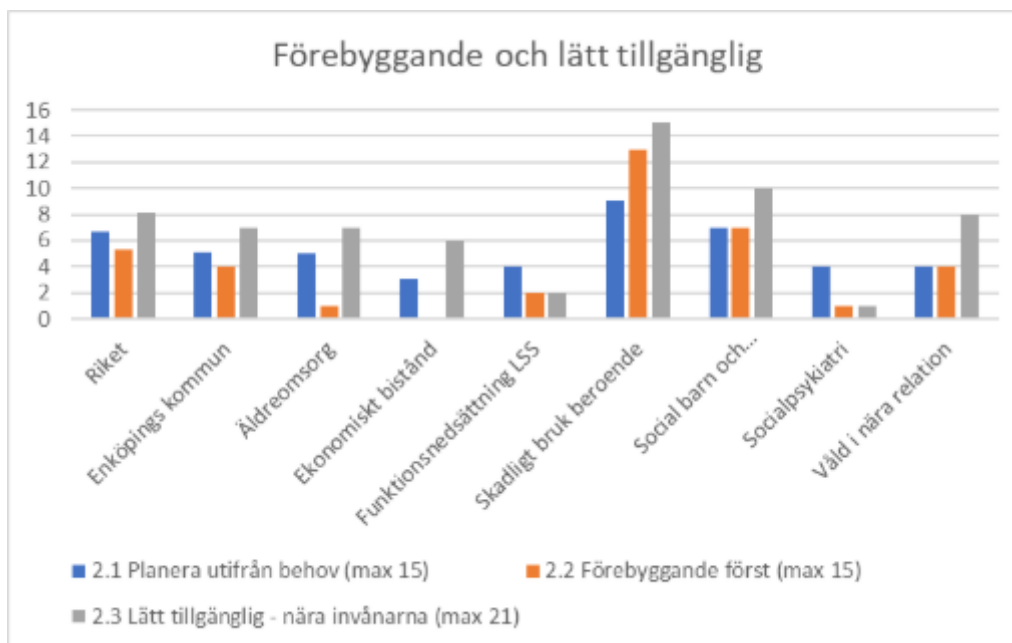
Under detta stycke kommer en redovisning i form av tabeller av resultatet från Skatta läget. Nedan diagram ser ni en jämförelse av resultaten mellan riket och kommunen i de olika områdena.

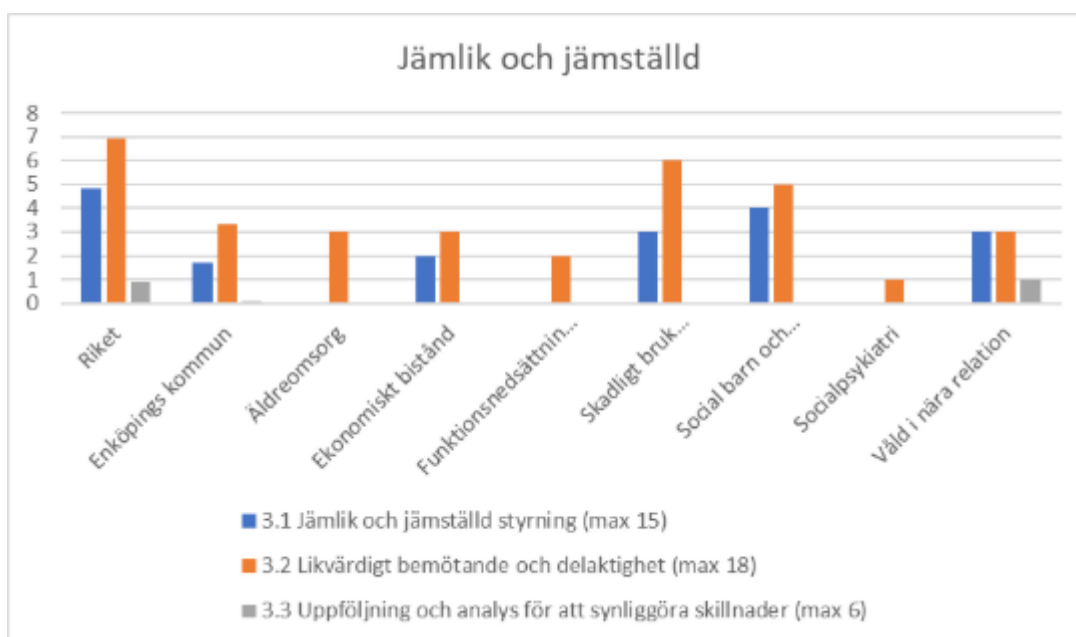
Enköpings kommun har skattat sig lägre än riket i genomsnitt inom samtliga områden. Efterföljande diagram visar respektive avsnitt och hur kommunens resultat förhåller sig gentemot riket.

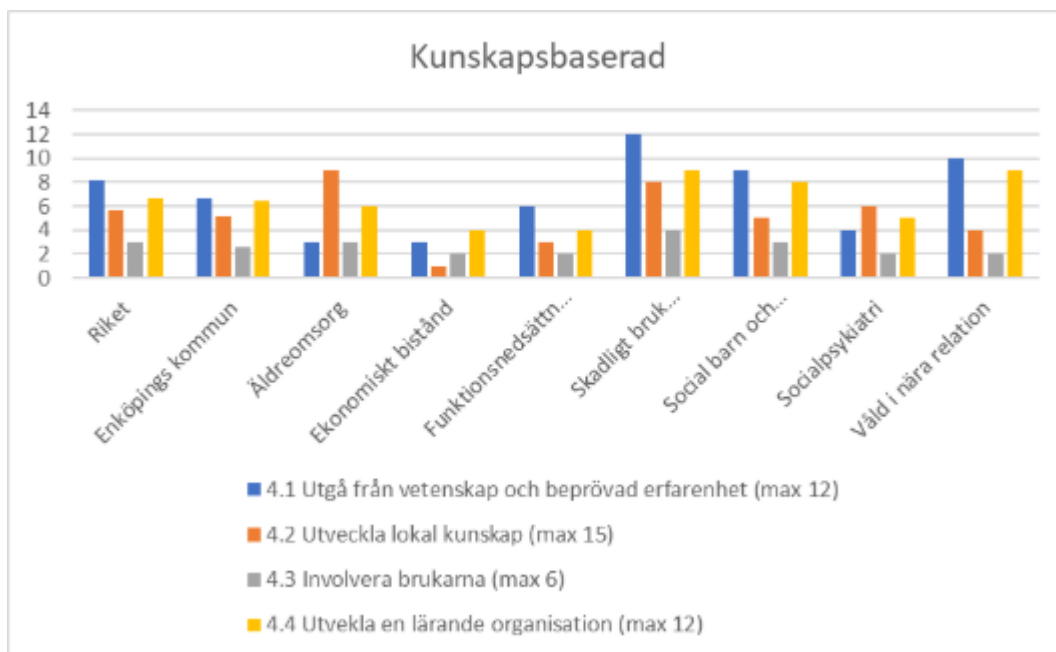
Tabellen ovan visar att Social barn och ungdomsvård och Våld i nära relation sticker ut vad gäller sätta mål och följa resultat, de verksamhetsområdena ligger högre än riket. Medan verksamhetsområdena, Funktionsnedsättning LSS och Socialpsykiatri ligger mycket lägre än riket inom samma område.

Avseende förebyggande och lätt tillgänglig så har kommunen inom vissa verksamhetsområden i stort sett skattat som riket. Verksamhetsområdet, Skadligt bruk och beroende har skattat sig högt, vilket troligen beror på att myndighet och öppenvården skattats som ett gemensamt område, hade skattningen skett var för sig hade resultatet troligtvis blivit lägre för myndighetsidan.

I tabellen ovan går att utläsa att kommunen inom alla verksamhetsområden skattat jämlik och jämställd väldigt lågt. Kommunens skattning är under riket och detta är framförallt inom området uppföljning och analys.

I detta avsnitt ser vi en stor variation i kommunens svar. Inom detta område har kommunen skattat sig högre än i de andra områdena även om det skiljer sig mellan verksamhetsområdena. Totalt ligger kommunens skattning i stort sett som rikets skattning.

Resultatet av Skatta läget har redovisats till SKR. Analysstödet är också redovisat till Socialstyrelsen. Socialstyrelsen samlar in svar från alla kommuner och sammanställer sedan en rapport utifrån hela landets lägesbild till regeringen i september 2025.

Pågående i omställningen till ny socialtjänstlag

Utöver arbetet med Skatta läget och analys av resultaten pågår flera förberedelsearbeten för att möta den nya lagstiftningen.

Information till nämnderna

Socialnämnden har löpande fått information om omställningen, detta har skett enligt planering varannan månad med start i oktober 2024. Vård och omsorgsnämnden fick information kring omställningen på sammanträdet i december 2024.

Information till medarbetare

I december 2024 hade Vård och omsorgsförvaltningen en genomgång av vad den nya lagstiftningen kommer att innebära. På socialförvaltningen har denna genomgång skett per avdelning, där respektive chef hållit i den men med gemensamt material som de tagit fram tillsammans i chefsgruppen.

Utöver detta så har processledare för omställningen på båda förvaltningarna tillsammans tagit fram information som löpande ska publiceras på intranätet, Komin.

Skapa delaktighet hos kommunens invånare

Kommunens invånare kommer löpande kunna ta del av information på kommunens hemsida om den nya socialtjänstlagen och omställningsarbetet.

Utöver detta har det lanserats en enkät riktad till kommunens invånare för att få in synpunkter på vad lätt tillgänglig och förebyggande betyder för dem. Deras åsikter är viktiga gällande kunskapsinhämtning om vad kommuninvånarna har för behov. Enkäten ligger ute för att besvaras från mars -maj. Information om enkäten finns både på hemsidan, folder som finns i besöksrum samt på kommunens webbskärmar. I slutet av mars har det inkommit drygt 60 svar.

Förhoppningen är att via enkäten få fram några invånare som kan tänkas delta i en fokusgrupp för att ytterligare få in synpunkter från allmänheten om nya socialtjänstlagen.

Förvaltningsspecifikt arbete

Utöver det gemensamma arbetet som drivs av processledarna på socialförvaltningen och vård och omsorgsförvaltningen behöver det ske aktiviteter och förflyttning för omställningen inom de olika förvaltningarna. Detta arbete kan handla om att ändra arbets sätt, flytta resurser eller skapa nya verksamheter.

Idag är det skillnader i hur långt förvaltningarna har kommit i arbetet med omställningen till den nya socialtjänstlagen, vilket skattningen visar.

Socialförvaltningen har sedan ett år tillbaka påbörjat en omställning för att möta den nya socialtjänstlagen. Det har bland annat inneburit förändrade arbets sätt med barnutredningar, att öppenvården möter upp familjer tidigare i nära samarbete med mottagningen, uppstart av fältverksamhet och samverkan med utbildningsförvaltningen gällande tidigt stöd.

Socialförvaltningen har även upprättat en aktivitetsplan och kommunikationsplan för omställningen. Vård och omsorg berörs delvis i denna aktivitets och kommunikationsplan. Arbetsmöten kopplade till aktivitetsplanen sker löpande med socialförvaltningens chefsgrupp.

Behov av förändring utifrån nya socialtjänstlagen

Utifrån resultatet av de genomförda Skatta läget ser vi att det behöver genomföras vissa förändringar, förflyttningar och utbildnings satsningar. Vård och omsorgsförvaltningen ligger långt efter om vi jämför med riket men även när vi jämför inom kommunens olika verksamheter.

Lärprocessen är ett nationellt koncept från SKR och som genomförs av RSS, en gemensam process under 2026 - 2028 som ger kommunen ett stöd i att driva förändringen. För att delta krävs det ett deltagande från politiken och kommundirektören. Båda förvaltningarna bör anmäla sig till den.

Tydlig ledning och styrning

Kommunens politiker behöver vara engagerade i arbetet med att nå målen i den nya socialtjänstlagen och ta ansvar för att det blir en kommungemensam fråga. För att lyckas i omställningen behöver den politiska ledningen följa upp hur det går, efterfråga analys och resultat kring omställningen. Vi behöver våga avveckla gamla arbetssätt. Skapa en lärande organisation där medarbetarnas kunskap tas tillvara och vi behöver involvera invånarna i utvecklingen.

För att få en tydlig ledning och styrning finns behov av en kommunövergripande styrgrupp, där den grupp som idag redan finns behöver få ett tydligare uppdrag kopplat till omställningen. Den grupp som redan finns ska vara styrgrupp över samverkansfrågor mellan socialförvaltningen, utbildningsförvaltningen, vård och omsorg och Upplevelseförvaltningen. Från förvaltningsledningen behövs en gemensam riktning och tydlig ledning och styrning för hur omställningen till nya socialtjänstlagen ska ske. Förvaltningsledningen behöver även på övergripande nivå följa upp och utvärdera vad som genomförts och om det givit effekt.

Lätt tillgänglig socialtjänst

Skatta läget visar att båda förvaltningarna har ett utvecklingsområde avseende att fråga de individer som får beslut om insatser, om det är rätt insatser, om de vill ha annat stöd. Detta kan göras i en större utsträckning än vad som görs idag.

Vård och omsorgsförvaltningen har idag inga öppna verksamheter och bedriver inget aktivt förebyggande arbete. Det finns redan idag skyldighet att arbeta med uppsökande verksamhet vilket inte görs.

Vi ser ett behov hos båda förvaltningarna av en förflyttning där vi blir mer synbara och tillgängliga. Att finnas ute i samhället, inte vara så akutstyrda, delta i olika forum för att ge en mer positiv och nyanserad bild av socialtjänsten.

För att undvika att våra kommuninvånare som söker kontakt slussas runt så behövs en kulturell förflyttning ske, hur kan det bli enklare för dem att få kontakt med socialtjänsten oavsett vilket verksamhetsområde det handlar om. Våga blanda olika funktioner för att möta de vi är till för i ett tidigare skede i livet än när det blivit akut.

Förslagen till den nya socialtjänstlagen, samsjuklighetsutredningen och arbetet med god och nära vård påvisar alla en tydlig bild, individen i fokus, vi ska arbeta personcentrerat vilket det inom båda förvaltningarna finns utvecklingsmöjligheter. Ett sätt att bli en mer lätt tillgänglig socialtjänst kan vara att samla all myndighetsutövning i gemensamma lokaler eller att all myndighetsutövning organiseras under en förvaltning. Det skulle underlätta en väg in för våra invånare.

Jämlik och jämställd socialtjänst

Vi ser att avsnittet jämlik och jämställd har ett lågt resultat överlag. Föreslår att alla verksamhetsområden använder det material som finns på SKR:s sida om Framtidens socialtjänst särskilt gällande området jämlik och jämställd men också annat material på hemsidan.

Insatser utan behovsprövning

Ett av de större förslagen i nya socialtjänstlagen handlar om möjligheten att ge insatser utan behovsprövning vilket bidrar till att komma närmare invånarna i tidigare skede, för att minska utsattheten, och att öka tillgängligheten.

Beslut gällande insatser utan behovsprövning ska fattas av respektive nämnd. Underlaget kommer beredas av tjänstepersoner inom respektive förvaltning.

Vård och omsorgsförvaltningen har idag inga insatser utan behovsprövning vilket socialförvaltningen har.

Då socialförvaltning redan idag har insatser som ges utan behovsprövning behöver det fattas ett nämndbeslut att dessa får ges utan behovsprövning från 1 juli 2025.

Systematisk uppföljning

Systematisk uppföljning handlar om att dokumentera arbetet med enskilda individer och att sammanställa informationen på gruppnivå i syfte att utveckla och förbättra verksamheten. För en enskild verksamhet kan systematisk uppföljning ge:

- kunskap om enskilda individer
- underlag för kvalitetsutveckling i verksamheten
- stärkt förtroende från individen när de förstår att arbetet följs upp
- medarbetarna får ökad professionalitet genom att synliggöra arbetet och dess resultat.

Användningen av systematisk uppföljning kan ge kunskap för flera ändamål. De kan urskiljas på följande nivåer:

- i det direkta individarbetet
- på verksamhetsnivå för att utveckla kvalitetsarbetet
- på nationell nivå i form av exempelvis nationella kvalitetsregister.

Förutom ovanstående punkter ger systematisk uppföljning kunskap om målgrupper, insatser och deras resultat samt om målgruppernas och de anhörigas uppfattning. Systematisk uppföljning ger underlag till ledning och politiker för övergripande planering, förbättring av processer och rutiner samt upphandling av nya utförare. I arbetet med omställningen till nya socialtjänstlagen blir det extra viktigt att systematiskt kunna följa de nya arbetsätten för att kunna se att vi gör rätt saker. Den systematiska uppföljningen blir ett stöd i resursfördelning och för att upptäcka behov av avimplementering.

Socialförvaltningen har valt att gå med i den andra delen av Nationell uppföljning av socialtjänstens omställning, NUSO. Detta med start i april 2025. NUSO är en kombination av individbaserad systematisk uppföljning med forskning. Vi kommer att få stöd av Karlstad Universitet för att följa upp, analysera och jämföra barn och unga inom våran verksamhet.

Socialförvaltningen har gått med i "Barnets berättelse som en röd tråd" vilket är ett uppföljningsverktyg som tagits fram för att göra det möjligt att ta reda på om socialtjänstens insatser för utsatta barn varit till hjälp för barnet. Det forskningsbaserade verktyget tillhandahåller en struktur där barnets egen problembeskrivning står i centrum och där barnet själv skattar om hans eller hennes situation har förbättrats. Även detta är ett forskningsprojekt där stöd ges av Uppsala universitet.

Statsbidrag

Regeringen har utlovat att kommunerna ska få medel för att kunna ställa om till den nya socialtjänstlagen. Detta stöd påbörjades under 2024 och sträcker sig till 2028. En del av medlen går till RSS (Regional samverkan och stödstruktur), för att stötta kommunerna och en del kommer kommunerna enskilt att kunna ansöka om. Det är Socialstyrelsen som fördelar pengarna och de går ännu inte att rekvirera.

Medlen får användas till att bemanna och höja kompetensen. Även för att stärka förutsättningarna för att bedriva en verksamhet i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.